

El Domingo torna a Sant Martí de Tous

La població de l'Anoia recorda la figura del deportat Domingo Compte Marimon amb un col·loqui i la inauguració d'un panell que recorda el seu recorregut vital.

Per Jordi Jiménez Zamora

La veu de l'Eduard tremola lleugerament; la llum blanca i brillant del projector perfila la figura de l'Eduard extremant, de pas, la seva pal·lidesa. Dret davant dels seus veïns, sent una emoció continguda per haver d'expressar públicament, ara, vuitanta anys després, allò que havia restat tancat dins de la seva família: la condició de deportat, la mort i desaparició del seu oncle Domingo Compte. Després d'un primer intent no reeixit, troba, dins seu, la força per començar el seu relat.

El dissabte 25 de gener, l'Ajuntament de Sant Martí de Tous, petita població de l'Anoia, va organitzar aquesta jornada per recuperar la memòria del deportat Domingo Compte Marimon, aprofitant la data del 80é aniversari de l'alliberament d'Auschwitz. A les paraules de record del seu nebot es sumen les aportacions del historiador local Xavier Tort i Bisbal, que ha estudiat a fons el recorregut com a deportat del touenc, i l'acte es tancava amb la inauguració d'un panell informatiu que recorda la seva figura i destí allà on abans hi havia la seva llar (Cal Barber).

Però, què sabem del Domingo?

El relat del seu nebot i les dades aportades per l'historiador ens permeten recuperar, tot i que a base de pinzellades lleugeres, el recorregut vital del

deportat. Una història que comença els dies previs a l'esclat a la Guerra d'Espanya i que continua amb la mobilització del Domingo per iniciar un viatge sense retorn. Acabada la guerra, creua la frontera pel Coll d'Ares per formar part d'allò que coneixem com *La Retirada* i de l'experiència violenta dels camps de concentració francesos. És el moment per parlar d'aquelles cartes que arribaven des de França i que sempre deien que tot anava bé, que tornaria. Temps i cartes que feien mantenir encesa la flama de l'esperança del seus pares, del seu germà *Isidru* i d'aquella noia amb la que festejava.

Però no va tornar. Detingut per la Gestapo a finals del 1943, els combois de deportats el menaren per camps de concentració (Buchenwald, Flossenbürg, Hradischko) on la seva humanitat es tornava una simple matricula de *häftling* (presoner). L'amenaça imminent de l'arribada del temut exèrcit soviètic a Txèquia empaita als nazis a prendre mesures dràstiques a finals d'abril de 1945: tot d'una, decideixen pujar a tots els deportats que havien sobreviscut als assassinats descontrolats dels dies anteriors a un tren que arrossegà setanta vagons amb direcció Mauthausen per una solució final.

Allà deuria passar el Domingo els seus darrers dies; en algun moment, al llarg de les diferents aturades del comboi o dels afusellaments indiscriminats, el seu destí es va aturar, a un lloc indeterminat entre Hradischko i Velešín.

I després la por, l'angustia i un silenci infinit, tan llarg com vuitanta anys.

La confessió de l'Eduard, però, sembla que ha tingut un valor catàrtic i/o terapèutic. Ara sembla que l'Eduard és una altra persona (o això semblava mostrar el seu renovat ànim) en acabar.

Al carrer, davant del panell, dues estudiants de l'Escola de Música interpretaren un entrebancat *Cant dels Ocells* fruit d'una emoció compartida i només trencada pels renecs d'algun cotxe que de manera involuntària destorbava aquell moment climàtic.

La descoberta del panell alliberà les tensions de tothom i donà pas a un actiu formigueig de persones que feien un cop d'ull al treball o bé donaven conversa i i feien costat a l'Eduard o al Xavier. Moment distés per les fotografies dels protagonistes com si d'un *photo call* glamurós es tractés. Va ser en aquell moment que va aparèixer l'Antonio Medina. Home proper, decidit (res no sembla aturar-lo), està investigant el destí tràgic d'aquell tren que va recórrer Txèquia abans de l'alliberament. Parla amb l'Eduard, l'abraça i sembla transmetre'l l'ànim suficient i una esperança desesperada: un dia trobarem al teu oncle!

L'avi de l'Antonio (amb el que comparteix nom i cognoms) també va patir deportació, com el Domingo. De fet, van compartir el llarg viatge des de París al gener de 1944 fins a aquell llogarret situat al sud de Praga. L'Antonio Medina (avi) va morir, però, els primers dies d'abril, quan els alemanys decidiren eliminar indiscriminadament al presoners quan sortien en formació des del camp de Hradischko cap a la trinxera antitancs que estaven cavant a Třebšín.

Aquell dia van morir també altres espanyols allà tancats, en total sis. Transportats a Praga per ser cremats, incinerats i ocultades les seves

restes, la sort, el destí o les fermes conviccions humanistes del responsable del crematori de Strašnice, František Suchý, feren possible la cremació individualitzada i preservació a una urna identificada amb un número d'inventari dels sis espanyols. Aquell home, posant la seva vida en risc permanent, va desobeir les ordres de la Gestapo i va recuperar de l'oblit les cendres de unes dues mil víctimes de l'horror nazi.

De la presència d'aquestes sis urnes al crematori de Praga ningú en sabia res, ni a Espanya ni a Txèquia. Van ser les recerques de l'Antonio Medina i els seus companys les que van permetre descobrir el destí final dels deportats espanyols el 2021. Van ser els familiars, nebots i nets, els descobridors. La família.

En mig d'aquests moments de companyonia se m'apropà una dona i es presentà: és l'Anna Bisbal, mare del Xavier, l'historiador que ha treballat la figura del Domingo. La felicito pel treball del Xavier i somriu acceptant aquest moment de reconeixement del seu esforç, però al llarg de la nostra conversa em confessa el seu patiment (les mares seran patidores o no seran) quan el Xavier li va dir que volia estudiar, com el seu germà gran, Història. Amb una sinceritat impactant em va confessar que en aquell moment va pensar: *Ai, un altre fill a l'atur!* Per sort, la situació per als historiadors ha millorat, una mica (no us penseu que ara és Xauxa), i els dos fills han trobat una acomodament estable al sector de l'ensenyament. Ella sap, però, que tots els que hem triat aquesta carrera tenim un punt de idealistes, d'aventurers, d'acròbates sense xarxa, de vocació. Ni ofici ni benefici, pensaria la meva mare també.

El Xavier és un exemple paradigmàtic de tot això. Aclaparat per la responsabilitat de investigar el recorregut del Domingo i en un intent per apaivagar el malestar inicial que la manca de documentació li procurava, no

va dubtar en agafar la motxilla i, amb el suport de la Marta, reproduir, fil per randa, el camí que el Domingo va fer des de que va creuar el Coll d'Ares formant part d'allò que coneixem com la *Retirada*. De Sant Martí de Tous a Hradistko, passant pel Rosselló i Alemanya. Trepitjant el territori, parlant amb la gent, cercant documentació; una investigació iniciàtica o una *road movie*, no ho tinc clar.

Ara la Marta està embarassada. És una nena i es dirà Elna.

Poc a poc, la gent va marxant, les darreres fotografies, acomiadaments i desitjos de retrobament. La imatge del Domingo ens aguaita des del seu panell: aquell home d'ulls clars i mirada serena sembla haver trobat el camí de tornada a casa.